

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Національна академія аграрних наук України
ІНСТИТУТ РОСЛИНИЦТВА ім. В. Я. ЮР'ЄВА**

**СОРТОЗНАВСТВО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР.
ЧАСТИНА 1. ОЛІЙНІ КУЛЬТУРИ
(соняшник та льон олійний)**

Навчальний посібник

Харків
2025

УДК 633.85:631.52](075.8)

Ч-87

Затверджено

Вченою радою Державного біотехнологічного університету Протокол № 11 від «26» червня 2025 р.

Вченою радою Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва Протокол № 4 від «22» травня 2025 р.

Авторський колектив:

Д. В. Чуйко, В. В. Кириченко

Рецензенти:

Коломацька В.П. доктор сільськогосподарських наук, заступник директора з наукової роботи, старший науковий співробітник Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН України.

Троценко В.І. доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри агротехнологій та ґрунтознавства Сумського національного аграрного університету.

Рожков А.О. доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри рослинництва Державного біотехнологічного університету.

Ч-87 Чуйко Д.В., Кириченко В.В. Сортознавство сільськогосподарських культур : навч. посіб. Ч. 1. Олійні культури (соняшник та льон олійний). Харків : ДБТУ, ІР. ім. В.Я. Юр'єва, 2025. 162 с.

Сортознавство є ключовою наукою для сучасного аграрного виробництва, адже саме сорт визначає продуктивність, адаптивність та якість сільськогосподарських культур. Навчальний посібник «Сортознавство сільськогосподарських культур. Частина 1. Олійні культури» спрямований на формування глибокого розуміння морфологічних, біологічних та господарсько-цінних ознак сортів. У посібнику подано класифікацію, біологічні особливості та сучасні досягнення селекції олійних культур — зокрема, соняшнику й льону. Видання буде корисним як для студентів аграрних спеціальностей, так і для фахівців у сфері рослинництва.

УДК 633.85:631.52](075.8)

© Державний біотехнологічний університет,
Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН 2025
© Чуйко Д. В., Кириченко В.В. 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Розділ 1. ПОНЯТТЯ ПРО СОРТ ТА СОРТОЗНАВСТВО	4
1.1. Систематичний поділ рослин.....	7
Розділ 2. СОНЯШНИК	12
2.1. Історичні етапи культивування соняшнику та його інтродукція на територію Європи.....	12
2.2. Ботанічна характеристика культурного соняшника.....	17
2.3. Класифікація роду <i>Helianthus</i> L.....	22
2.4. Ознаки підвидів та різновидностей <i>Helianthus annuus</i> L.....	27
2.5. Опис видів секції <i>Helianthus</i>	30
2.6. Опис видів секції <i>Agrestes</i>	44
2.7. Опис видів секції <i>Ciliares</i>	46
2.8. Опис видів секції <i>Atrorubens</i>	52
2.9. Характеристика основних сортових ознак культурного соняшника.....	84
2.10. Сучасні гібриди та сорти соняшнику.....	90
Розділ 3. ЛЬОН	105
3.1. Історичні етапи культивування льону в Україні та світі.....	105
3.2. Ботанічна характеристика льону <i>Linum usitatissimum</i> L.....	108
3.3. Класифікація роду <i>Linum</i> L.....	111
3.4. Ознаки морфотипів і різновидностей <i>L. usitatissimum</i> L.....	117
3.5. Сортові ознаки та їх мінливість.....	121
3.6. Сучасні сорти льону олійного.....	125
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	131
ДОДАТКИ	139

ПЕРЕДМОВА

Сортознавство – це наука, що вивчає різноманіття сортів сільськогосподарських культур, їхні морфологічні, біологічні, господарсько-цінні ознаки, ботанічне походження та сучасну класифікацію таксонів. Вивчення дисципліни «Сортознавство сільськогосподарських культур» має велике значення для ефективного ведення сільського господарства, адже правильний вибір сорту є одним із визначальних чинників високої врожайності, стійкості до несприятливих умов та якості кінцевої продукції.

Сучасне сільськогосподарське виробництво неможливе без удосконалення сортового складу вирощуваних культур. Завдяки роботі селекціонерів щороку створюються нові, продуктивніші та більш адаптовані до змін клімату сорти. Водночас для аграріїв важливо не лише знати характеристики нових сортів, а й розуміти їхню взаємодію з ґрунтово-кліматичними умовами, агротехнічними прийомами та рівнем інтенсифікації виробництва.

Метою цього посібника є ознайомлення студентів із теоретичними і практичними основами сортознавства, основними принципами оцінки сортів та їхнього використання у виробництві. Матеріал подано відповідно до освітньої програми першого бакалаврського рівня, що забезпечує комплексний підхід до вивчення сортового різноманіття культур. У ньому розглядаються загальні питання сортознавства, методи визначення та оцінки сортових ознак, особливості реєстрації та введення сортів у виробництво.

Посібник може бути корисним для підготовки студентів та аспірантів, які здобувають фахову освіту за спеціальністю 201 «Агрономія» (Н1 «Агрономія»). Також він буде корисним практикуючим агрономам, селекціонерам, керівникам фермерських господарств та всім, хто цікавиться сучасними досягненнями в галузі рослинництва. Використання знань із сортознавства у практичній діяльності сприятиме підвищенню ефективності агровиробництва, раціональному використанню генетичних і сортових ресурсів та впровадженню інноваційних технологій у сільське господарство.